

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертацію Лещенко Ганни Веніамінівни

**«КАТЕГОРІЯ НАПРУЖЕНОСТІ
В АНГЛОМОВНОМУ ГОСТРОСЮЖЕТНОМУ ОПОВІДАННІ:
ЛІНГВОКОГНІТИВНИЙ АСПЕКТ»,**

подану на здобуття наукового ступеня доктора філологічних наук
зі спеціальності 10.02.04 – германські мови

Дисертаційне дослідження, виконане у річищі когнітивно-дискурсивної парадигми лінгвістики, основний принцип якої є експланаторність, **уперше** вирішує проблему моделювання наративної структури гостросюжетних оповідань А. Крісті. Своєю роботою Г. В. Лещенко відкриває **новий напрям** когнітивної наратології, вектор якого спрямовано на системно-структурний аналіз наративу. Дисертантка послідовно вирішує цілу низку різнопланових **завдань**, об'єднаних спільною **метою**, а саме: визначення лінгвокогнітивних чинників наративної напруженості – стратегії побудови художнього тексту, націленої на активацію в читача передбачуваного автором психологічного стану напруження, який підтримує інтерес читача до цього тексту.

Актуальність роботи визначається її відповідністю загальному спрямуванню сучасної наратології на пошук новочасних лінгвокогнітивних методів аналізу наративів, на реконструкцію когнітивної основи нарації. Моделювання наративної організації гостросюжетних оповідань А. Крісті крізь призму категорії наративної напруженості як складника програми інтерпретації художнього тексту, вбудовану в його наративну структуру, уможливорює встановлення зв'язку наративу як вербального макрознаку з певними ментальними (когнітивними) структурами у свідомості творця й адресата тексту.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано у межах комплексної теми «Теорія когнітивно-дискурсивних досліджень мови і мовлення», яка розробляється Науково-

дослідною лабораторією когнітивно-дискурсивних досліджень у Черкаському національному університеті імені Богдана Хмельницького (лабораторію створено за наказом ректора ЧНУ від 25.12.2014 р.).

Об'єктом дослідження є категорія наративної напруженості в гостросюжетному англomовному художньому тексті, представленому різножанровими оповіданнями А. Крісті. **Предметом** вивчення постає лінгвокогнітивне підґрунтя цієї категорії та способи її вербалізації в аналізованих оповіданнях. **Матеріалом** дослідження слугували 145 оповідань англійської письменниці А. Крісті, включених до 13 збірок загальним обсягом понад 107 авт. арк.

Дисертація Г. В. Лещенко – це енциклопедія розвитку лінгвістичної наукової думки, в якій представлена не лише скарбниця нашої науки, а й подано критичний аналіз різних наукових напрямів і підходів зарубіжного мовознавства, причому читач знайде не тільки історію розвитку тієї чи іншої парадигми, а й обґрунтований інтегрований підхід, опрацьовану методику дослідження, яка може слугувати взірцем для написання розділу про методологічний інструментарій дослідження. **Уперше** систематизовано науково-методичні та окреслено лінгвістичні підходи до вивчення категорій тексту і дискурсу, уточнено систему текстових семіотичних категорій і визначено місце категорії напруженості у цій системі. **Новизною** вирізняється також категорійний апарат дослідження, введення до наукового обігу й обґрунтування понять: «когнітивні протоструктури наративу», «когнітивні симплекси і комплекси», «когнітивні й емотивні тригери наративної напруженості», за допомогою яких прозоро роз'яснено суть когнітивних моделей наративної напруженості художнього тексту.

У *першому* розділі праці (С.44 – 125) робиться вагомий крок до досягнення мети: обґрунтовано основні теоретичні постулати, які лягли в основу принципів конструювання когнітивних моделей; визначено зміст поняття «наративна напруженість» та виокремлено фактори її виникнення й підтримування. **Уперше** з'ясовано й розрізнено поняття «напруження» як

психологічного стану читача і «напруженість» як текстову властивість, що викликає цей стан. У дисертації пояснюється, яким чином наративна напруженість вбудована в когнітивну модель наративної структури і реалізується як на рівні текстових дескрипцій, так і на рівні власне моделі як складного семіотичного конструкту, змістовий план якого представлено особливим способом побудови тексту, спрямованим на виникнення у читача певного афекту (напруження), прогнозованого автором тексту. З оновлених когнітивно-дискурсивних позицій потрактовано поняття «наративний інтерес».

Теоретичне й практичне значення роботи для теорії і практики інтерпретації художнього тексту має розроблена у *другому* розділі методика побудови когнітивних моделей наративної структури художнього тексту із вбудованою в цю структуру програмою інтерпретації наративної напруженості. Ця програма представлена в сюжетному, жанровому та дескриптивному планах наративної структури тексту. *Третій і четвертий* розділи, де опрацьовані типи когнітивних моделей наративної структури гостросюжетних оповідань Агати Крісті, а також ретельно проаналізовані численні текстові дескрипції, які виконують роль тригерів та інтенсифікаторів наративної напруженості, свідчать про лінгвістичну спрямованість дисертації та її відповідність заявленій спеціальності.

Новизною відзначається методика побудови когнітивних моделей наративної структури художніх текстів, а також розмежування тригерів на когнітивні (текстові дескрипції, що містять інтелективну інформацію та активують у читача різні ментальні стани, супроводжувані певною емоційною реакцією – саспенсом, зацікавленістю і збентеженістю) й емотивні (текстові дескрипції, що містять емотивну інформацію, яка викликає у читача насамперед зазначені емоційні реакції, котрі сприяють запуску когнітивних процесів оцінювання і прогнозування), та складання протоколів аналізу текстових дескрипцій, які демонструють співвідношення когнітивних і емотивних тригерів наративної напруженості в кожному

конкретному оповіданні. Такі протоколи мають **практичне значення** для розмежування жанрових різновидів оповідань і слугують певним **внеском** у теорію жанрів.

Практична цінність дисертації пов'язана з доцільністю залучення викладеного в ній матеріалу до курсів лекцій і до підручників з теоретичної граматики сучасної англійської мови та з лінгвістики англомовного тексту (розділи «Текст як одиниця мови і мовлення», «Категорії тексту»), спецкурсів з теорії англомовного наративу, когнітивної лінгвістики та лінгвосеміотики. Матеріали дисертації можуть стати засадничими для розроблення практичного курсу «Навчання творчому англомовному письму». Теоретичні положення і висновки дисертації уже використовуються в науково-дослідницькій діяльності студентів та здобувачів наукових ступенів.

Дисертація відповідає формальним вимогам: вона має всі необхідні розділи й рубрики; текст роботи написаний за канонами наукового стилю; бібліографія оформлена за існуючим стандартом. Основні положення дисертації отримали **апробацію** на 20 конференціях, у тому числі 17 *міжнародних, 3 всеукраїнських*. Основні положення дисертації висвітлено у 37 наукових публікаціях, серед них монографія «Нарративная напряженность художественного текста» (18 авт. арк.), 15 статей у наукових фахових виданнях України (7,6 авт. арк.), 3 статті у наукових періодичних виданнях інших держав (1,4 авт. арк.), 3 статті у виданнях України, включених до міжнародних наукометричних баз (1,6 авт. арк.), 14 тез у збірниках матеріалів наукових конференцій (2,4 авт. арк.) та один розділ у зарубіжній колективній монографії (0,3 авт. арк.). Загальний обсяг публікацій становить 31,3 авт. арк. Монографія та 21 стаття написані автором одноосібно. Одна стаття написана у співавторстві. Особистим внеском дисертанта є системний аналіз визначень поняття «дискурс» та його компонентів.

Матеріали та висновки кандидатської дисертації у докторській не використовуються.

Монографія, автореферат і публікації дисертантки повністю

висвітлюють основні положення і результати дисертаційного дослідження.

Переходячи до обов'язкової критичної частини відгуку, хочу наголосити на загальному позитивному висновку щодо обговорюваної роботи й підкреслити, що висловлювані зауваження не стосуються принципових концептуальних положень докторської дисертації.

1. На мій погляд, потребує детальнішого обґрунтування розподіл гостросюжетних оповідань А. Крісті. На чому ґрунтується цей розподіл?

2. Аналогічно, потребує глибшої аргументації співвідношення термінів «тригер наративної напруженості» та «deskрипція», яка слугує таким тригером. Тригери мають свою класифікацію, а deskрипції – свою. Чим це пояснюється?

3. У дослідженні зафіксовано реалізацію 11 когнітивних моделей наративної структури гостросюжетних оповідань А. Крісті. А чи можливо обрахувати граничну кількість ймовірних моделей?

4. Дискусійним вважаю твердження на стор. 57 про «упакування» дискурсу у текст, з якого, на мій погляд, виходить, що поняття тексту ширше за поняття дискурсу.

5. Для уникнення надлишкової кількості латинізованих термінопонять бажано замість терміну «актори» вживати «персонажі».

6. Дисертація Г. В. Лещенко написана гарною українською мовою, трапляються лише поодинокі граматичні помилки й стилістичні недоречності, як-от: «персонажу» замість «персонажа» (стор. 114), «услід за» замість «слідом за» (стор.98).

Переконливе аргументування положень, що виносяться на захист, коректне коментування наукової інформації, повнота відображення результатів роботи у висновках – все це свідчить на користь солідної наукової та світоглядної ерудиції дослідниці, її здатності до проведення самостійного наукового пошуку, вміння залучити до його виконання широкий спектр тезаурусних знань і підпорядкувати їх поясненню мовних процесів. Спектр завдань і проблеми, що вирішуються у дисертації,

відповідають параметрам, які висуваються для докторського дослідження.

Обґрунтованість і достовірність положень, результатів і рекомендацій забезпечуються опрацюванням значного обсягу сучасної науково-теоретичної літератури (403 позиції, з них 217 □ іноземною мовою), джерел ілюстративного матеріалу (145 гостросюжетних оповідань А. Крісті); використанням адекватних методів дослідження.

На підставі детального ознайомлення з дисертацією, авторефератом та основними публікаціями вважаю, що новизна, теоретичне й практичне значення дозволяють зробити висновок, що дисертаційне дослідження відповідає паспорту спеціальності 10.02.04 – германські мови, профілю спеціалізованої вченої ради, а також вимогам до докторських дисертацій «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженому постановою КМУ №567 від 24.07.2013 зі змінами, внесеними згідно з Постановами КМУ №656 від 19.08.2015 та №1159 від 30.12.2015, а її авторка заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філологічних наук за спеціальністю 10.02.04 – германські мови.

Офіційний опонент:

доктор філологічних наук, професор

професор кафедри англійської мови

та методики її викладання

Херсонського державного університету

Міністерства освіти і науки України

Белехова Л. І.

Підпис Белехова Л. І.
підтверджую начальник ВК

В. Воробйов

Відгук одержано 15.05.2018р.

Вчений секретар спецради Мр. Т.І. Морозова